

Masarykova univerzita Brno

Filozofická fakulta

Jitka Martínková

Křesťanství 2

Jarní semestr 2005, 20. května 2005

Seminární práce:

Vliv křesťanské pravice na euro-americkou politiku na konci 20. století

Náboženství, jmenovitě křesťanství, bylo, zejména v evropském prostoru, s politikou těsně spjata po velmi dlouhou dobu. K oddělení křesťanství od politiky dochází pozvolna až v devatenáctém, zcela pak ve dvacátém století. V poslední čtvrti dvacátého století ale dochází podle G. Kepela k opětnému posílení vztahu mezi oběma sférami. Podle Kepela je toto pronikání náboženství do politiky, k němuž od konce 70. let dvacátého století dochází, záležitostí nejen křesťanství, a to evropského katolicismu i amerického protestantismu, ale i islámu a judaismu. Kepel tyto jevy zobecňuje jakožto snahu vrátit organizaci společnosti posvátný základ a řešit nezdary modernosti návratem k Bohu, jehož nepřítomnosti jsou podle Kepela nezdary moderního světa přisuzovány.

V Evropě dochází k posilování křesťanských pozic po druhém vatikánském koncilu, který znamenal vnitřní revizi katolické církve, její reorganizaci a nové vymezení jejích vztahů k okolí. Výsledky koncilu byli jedněmi interpretováni jako začátek procesu otevírání církve světu, zatímco jinými byly považovány za konec tohoto procesu, za mez, kterou nelze překročit. Někteří sociálně angažovaní katolíci chtěli podle Kepela udělat z koncilu první krok cesty k revoluci podle latinskoamerických kněží i lajků, kteří koncem šedesátých let s chudáky z předměstských kolonií bojovali za spravedlnost a proti bídě dovolávajíce se Gutiérresovy Teologie osvobození, jež zpochybňovala politický systém, na němž je založen život společnosti. Tito katolíci byli angažovaní pro socialismus, v němž spatřovali realizaci křesťanského apoštolátu. Vatikán ale Teologii osvobození nakonec odsoudil a usměrnil, omezil její vliv.

Současný papež ještě jako kardinál Ratzinger odmítal odsun církve pouze do soukromého prostoru. Církev považoval za „jediné útočiště před totalitarismem států, jež chtějí člověka zotročit.“ (s 58) Volal po obnovení veřejnoprávního postavení církve a tento boj za obnovu církve coby veřejné entity byl cílem prosazované rechristianizace.

V Západní Evropě byl nejvýraznějším příkladem a nejúspěšnějším modelem rechristianizace italský model Jednoty a Osvobození. Toto rechristianizační hnutí bylo založeno donem Guissanim a fungovalo od 50. let dvacátého století. Úspěch zaznamenalo hnutí ale zejména v druhé půli 70.let. Usilovalo „znovu vybudovat

společnost na křesťanských základech,“ což znamená „bojovat za viditelnou přítomnosti církve ve světě, kde se lidé velmi vzdálili Bohu,“ a snažilo se „položít základy vzorné pospolitosti, která se řídí příkázáními evangelia a ke které se postupně všichni připojí. Je nutno znovu dospět k *jednotě*, neboť jedině ona zaručí plné *osvobození* člověka: jeho setkání s Kristem spasitelem.“ (s61) Toto hnutí mělo tři fáze. První byla fáze studenstské mládeže, druhá fáze trvala od druhého vatikánského koncilu do studenstských bouří roku 1968 a došlo během ní k úbytku členů hnutí, které prožívalo určitou krizi, a třetí fáze započala v roce 1970, kdy hnutí chytlo nový dech, došlo k vytvoření vlatního hnutí *Jednota a Osvobození* v konečné podobě a prostřednictvím *Lidového hnutí se Jednota a Osvobození* začalo angažovat též v politice. „Je podporou pro křesťanskou demokracii, aniž je oficiálně její součástí, a vyhrazuje si volnosti příležitostně podporovat nějakou jinou politickou stranu, například vést kampaň proti křesťansko-demokratickému kandidátovi, kterého by podezřívalo z přílišných laických sympatií. Účastní se politické hry, aniž by skutečně respektovalo její pravidla. [...] Využívá jí jako prostředku podpory rozchodu s laickostí a výstavby křesťanské společnosti.“ (s68-69)

V katolicismu západní Evropy je hnutí *Jednota a Osvobození* ojedinele úspěšné, v zahraničí už ale takový úspěch jako v Itálii nemělo.

Od poloviny 70. let je rechristianizačním hnutím zasažena též Francie, v níž se toto hnutí projevuje různými skupinami „charismatické obnovy“ (charismatická obnova je severoamerického původu). Je to hnutí „zdola“, ve Francii tedy podle Kepela existovala vůle rechristianizací „zdola“ zpochybňovat laickost kodifikovanou roku 1905 zákonem o odluce církve od státu. V rámci snahy o znovuzískání veřejnoprávního statusu se křesťanství ve Francii spojuje i se stoupenci ostatních náboženství, což se projevilo například v roce 1989, kdy křesťané vyjádřili solidaritu s muslimskými dívkami, které usilovaly o to, aby mohly nosit ve školách závoj.

Ve východní Evropě se spojení křesťanství s politikou projevilo nejsilněji v Polsku, kde bylo podle Kepela jednou z tradičních kulturních hodnot, ba dokonce „jednou z nejvýznamnějších složek polské identity.“ Za komunismu byla katolická církev v Polsku jedinou organizovanou skupinou dovolávající se jiných hodnot než

socialistických. Církev zde měla a má fakticky veřejnoprávní státut a vystupovala zde jako mluvčí občanské společnosti vůči státu. (s78) V roce 1980 byla v Polsku na krátkou dobu (asi půl roku) legalizována Solidarita, což byly nezávislé odbory poslkých dělníků, který se při stávce proti „straně dělnické třídy“ projeví silně křesťansky. Solidarita ale přebrala politický prostor církve, čímž ji na chvíli zatlačila do role pouze „duchovní síly“. Po zákazu Solidarity církev opět svoje politické pozice nabyła.

Zdaleka nejvýznamnější, zejména v současné době, jsou křesťanské vlivy na politiku Spojených států amerických. Zde v roce 1910 vyšlo 12 svazků „The Fundamentals“, což bylo 90 statí protestantských teologů zaměřených proti modernosti okolního světa. V roce 1925 byl John T. Scopes, mladý profesor biologie na státním lyceu v Tennessee, souzen kvůli vyučování z učebnic, v nichž se psalo o vývoji druhů. Náboženský fundamentalismus určité části Američanů, který se projevil během tohoto procesu, byl ale odsouzen a zesměšněn tiskem a intelektuální a vědeckou elitou.

Americký protestantský fundamentalismus se vyznačuje odporem k „modernismu“ a „liberalismu“ a vírou v absolutní neomylnost bible, z níž doslova interpretují zejména mravní, etické a společensko politické pokyny. Hloubku zakořenění konzervativní a rigoristické protestantské morálky v americké společnosti bylo lze podle Kepela pozorovat i v letech 1919 až 1933, kdy v USA existovala prohibice. Rovněž krize z roku 1929 a její důsledky byly pod tímto náboženským zorným úhlem interpretovány jako trest Boha Americe za její odpadlictví od víry a dokonce jako předzvěst druhého příchodu Krista. Takto interpretuje Amerika, založená puritány, kteří na její území přijeli vybudovat Nový Jeruzalém, všechny možné krize a světské události a navrhuje řešit je příklonem k náboženství, resp. křesťanství.

Po druhé světové válce se fundamentalismus spojil s antikomunismem studené války. Určitá skupina teologů odmítající identifikaci fundamentalismu s extrémní pravicí a začínající se označovaž „evangelikálové“ vystupuje proti liberálním protestantským denominacím a zdůrazňuje osobní zbožnost a etická a mravní témata z Písma.

Liberální protestantismus v 50. letech je „náboženstvím hojnosti zdůvodňujícím užívání plodů americké prosperity“. (s97) Od 60. let v liberálním protestantismu roste

zájem o sociálně slabou část americké společnosti – chudáky, ghetta a menšiny a (paralelně s úsilím katolické církve o přítomnost ve světském životě) se objevuje zdůrazňování témat sociální spravedlnosti. Tato sociální angažovanost liberálního protestantismu vyvolává odpor u evangelikálů, kteří tvrdí, že jde na úkor snahy o spasení a hledání kráovství božího, které je v našem nitru. Rovněž u věřících vzbuzovalo větší sympatie zaměření evangelikálů na spásu člověka a na onen svět, než liberálově a jejich obrácení ke světu. Proto se evangelikálově zaznamenali nárůst věřících, zatímco liberálově úbytek. Evangelikáni se ale také sociálně angažují, a to ve snaze znovuvytvořit pospolitost věřících, k čemuž využívají celostátní média (tisk, rozhlas, televizi). Příčinu všech neduhů vidí evangelikáni v tom, že se člověk oddál Bohu, spásu pak vidí v obrácení k Bohu, čímž se neduh překnoá a problém vyléčí. Spásu společnosti podmiňuje spása jednotlivců. Evangelikálově mají v oblibě individuální konverze, křest „obrozených“ dospělých, projevy Ducha Svatého, zázračná uzdravení a zaměřují se též na mravní organizaci rodiny.

Ve dvou poválečných desetiletích byly v Americe vidět projevy „fundamentalistické“ rechristianizace „shora“, které ale měly malý vliv na masy, ty byly naopak zasaženy rechristianizací „zdola“ vyvolávanou evangelikály, jejichž snaha měla také, i když ne tak patrnou, politickou dimenzi.

V médiích vystupují kazatelé, kteří ve vysílání předvádějí zázračná uzdravování nemocných, vyhánění d'ábla a podobně, např. Oral Roberts se s podobnými výstupy objevil v televizi už v 50. letech. Tito kazatelé bohatnou nabádáním věřících ke štedrosti, která má těmto věřícím zajistit spásu duše či tělesné zdraví. „Na vedení výkazů spasených, na vyhledávání dalších, na korespondenci s těmi, kdož posílají dary na financování kampaní, je vytvořena mohutná organizace.“ (s101) Dle Kepela byla však Robertsova uzdravení odhalena v New York Times jako podvody. To, co lidi přesto vedlo k těmto kazatelům a léčitelům, bylo podle Kepela to, že jim umožňovali „překročit společenská a organizační omezení jejich prostředí, překonat je bez ohledu na hierarchii moci, vzdělání a majetku. [...] Na etnickém nebo rodinném původu už vůbec nezáleží. [...] Své pravé místo nachází „spasený“ člověk ve společenství vyvolených.“ (s102)

Koncem 60. let pronikají tyto tendence z letničního protestantského prostředí do katolicismu. V Evropě se obdobná charismatická hnutí začínají šířit po roce 1975.

Charismatické hnutí nemá (stejně jako evangelikálové) politické ambice, ale v roce 1976 je zvolen prezidentem USA „obrozený“ (born-again) baptista Jimmy Carter, s nímž se ambice některých evangelikálů obracejí k politice, ke státu. Byl demokrat, ale jeho zvolení bylo vnímáno jako duchovní obroda v politice po aféře Watergate.

V roce 1980 byl zvolen Ronald Reagan, měl podporu hnutí evangelikálů i fundamentalistů (tyto dva pojmy se od té doby začínají zaměňovat), která byla politicky značně pravicová. Vznikají náboženské nátlakové skupiny, které chtějí ovlivňovat některá politická rozhodnutí s cílem rechristianizace Ameriky (odmítají například interrupci, homosexualitu, pornografii, humanismus či destrukci rodiny – jako například Jerry Falwell z politicko náboženského hnutí Morální většina.) Z fundamentalistické tradice 50. let přejímají tyto skupiny zájem o politiku, od evangelikálů pak formy masové mobilizace a resocializační struktury.

Ve volbách v roce 1980 si Američané mohou vybírat v prezidentských volbách ze tří evangelikálů – Carter, Reagan, Anderson. Reagan vystupuje jako americký vlastenec zastávající biblické poselství reprezentující USA jako Nový Jeruzalém. Jeho rétorika je křesťanská a souzní s tezemi nejradiálnějších fundamentalistů. V roce 1980 šli k volbám evangelikálové, kteří se do té doby tradičně o politiku nezajímali a žili na Jihu USA, ovšem nyní žijí také v metropolích USA a jsou zapojení do proměn industriální společnosti. Reagana tedy volili bílí evangelikálové ne-z jihu, což v Kepelově pojetí ukazuje na rostoucí vliv stoupenců rechristianizace shora v řadách amerického obyvatelstva.

Náboženští fundamentalisté podporující Reagana v roce 1980 věřili, že „příkazy bible se mohou stát zákonem státu“ a tito lidé také „hlasali vítězství – na zemi a v blízké době“. (s.109) Byli přitom prodchnuti pocitem vzrůstající moci Satanovy a očekáváním brzkého návratu Krista.

Evangelikálové byli tradičně chudší a méně vzdělaní lidé s manuálním zaměstnáním, ale v poslední čtvrtině 20. století se dostávají na univerzity, což jim otevírá dveře ke vstupu do politiky, kde si ale ponechávají své evangelikánské hodnoty a prosazují je.

Svou roli hraje také vznik některých evangelikánských univerzit, např. Liberty University již zmíněného Jerryho Falwella. Ta připravovala absolventy různých profesních zařazení, ale všechny je formovala Falwellovými náboženskými představami a jeho sociálně-ekonomickými koncepcemi. Všichni studenti například museli absolvovat přednášku Dějiny života, v níž jim byla představena teorie Božího stvoření člověka jako pravdivá a byly jim zde předloženy argumenty proti Darwinově teorii evoluce.

Tato křesťanská subkultura, evangelikálové, podporují Republikánskou stranu, s níž mají společný konzervativismus (ač evangelikálové spíše morální, kulturní a sociální a republikáni spíše ekonomický). Pat Robertson (majitel mediální sítě Christian Broadcasting Network a televangelista¹) dokonce usiloval o kandidaturu na prezidenta za tuto stranu, ale v primárkách jej nakonec porazil George Bush.

Jako nejúčinnější metoda ovlivňování věcí veřejných se však jeví metoda J. Falwella, který se snaží dlouhodobě ovlivňovat sociální a školskou sféru a tím vychovávat, pěstovat novou kulturu, která bude moci konkurovat a oponovat „laickému humanismu“, který je dle Falwella kořenem „všech druhů zla“ (s.115) Politika je vedle toho jen efemérním jevem. Falwell využívá účinné prostředky od televize po univerzitu. Světský humanismus vyrůstá z inteligence 30. let a z antikultury let šedesátých. Oddělil člověka od Boha, hlásal emancipaci rozumu a projevuje se dvěma způsoby, jednak v sociální rovině brání svobodnému podnikání jednotlivce a jednak v etické rovině naopak hájí úplnou svobodu, která podle Falwella degraduje v amorální nevázanost.

Televangelisté Falwellovy generace vybudovali obrovské náboženské televizní sítě periferní povahy, studenti oboru komunikace na Liberty University by však měli v blízké budoucnosti zaujmout mocenské nebo alespoň velmi vlivné pozice v celoplošných sítích, veřejnoprávních i komerčních. (s.118)

---

¹ Televizní evangelista

Zdrojová literatura:

Gilles Kepel, *Boží pomsta: křesťané, židé a muslimové znovu dobývají svět*. Brno: 1996 Atlantis, 1. vydání, ISBN 80-7108-120-5.